

6. Медникова Э. М. Прагматический аспект текста / Э. М. Медникова // Лингвистика текста : материалы науч. конф. Ч. 1. – М. : МГПИИЯ им. М. Горького, 1974. – С. 190–192.
7. Наер В. Л. Прагматика текста и ее составляющие / В. Л. Наер // Прагматика и стилистика : сб. науч. тр. Вып. 245. – М. : МГПИИЯ им. М. Горького, 1985. – С. 4–13.
8. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. Г. Ніконова. – К., 2008. – 34 с.
9. Ніконова В. Г. Поетико-когнітивний аналіз драматичного тексту: художній концепт / В. Г. Ніконова // Вісн. Дніпропетровського ун-ту. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2008. – Т. 16. № 11. – С. 215–220.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 821.133

Н. С. Ярошко – аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка

Витоки жіночого франкомовного художнього дискурсу (60–90 років ХХ століття)

*Роботу виконано на кафедрі французької філології
ЛНУ ім. І. Франка*

У статті проаналізовано основні етапи розвитку жіночого художнього дискурсу у Франції, окреслено еволюцію його жанрів та тем. Охарактеризовано сучасний стан цього дискурсу із урахуванням традицій та новаторства.

Ключові слова: дискурс, жіноче письмо, самодостатність, дивергентність.

Ярошко Н. С. Истоки женского франкоязычного художественного дискурса (60–90 годов ХХ столетия). В статье рассматриваются основные этапы развития женского художественного дискурса во Франции, эволюция его жанров и тем. Анализируется сегодняшнее состояние дискурса, принимая во внимание традиции и новшества.

Ключевые слова: дискурс, женское письмо, самодостаточность, дивергентность.

Iaroshko N. S. Origins of French Women Fiction Discourse (1960–1990). The article presents the principal stages of the development of women fiction discourse in France, as well as the evolution of its genres and themes. There is an analysis of its contemporary state taking into consideration traditions and novelties.

Key words: discourse, women writings, autonomy, divergence.

Постановка наукової проблеми та її значення. Жіночий франкомовний художній дискурс на сучасному етапі розвивається завдяки тривалим соціокультурним та ідеологічним змінам. Він є невід'ємною частиною літературно-філософського процесу Франції та джерелом мовних і стилістичних новацій. Із наукового погляду важливо дослідити його витоки, етапи становлення, риси схожості та відмінності з жіночим художнім дискурсом попередніх епох.

Мета статті – проаналізувати історичний контекст виникнення жіночого художнього дискурсу для кращого розуміння його природи, тематики та сучасних тенденцій. Основні завдання розвідки: виокремлення основних віх та персоналій історичного розвитку цього явища, а також окреслення еволюції його проблематики.

Опорою для такого діахронного аналізу стали роботи Е. Констанс «Працівниці літератури» [2], М. Мерсьє «Жіночий роман» [3], М. Рейд «Жінки у літературі» [4] та збірки наукових робіт «Введення в гендерні дослідження» за редакцією І. А. Жеребкіної [1].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Особливість жіночого художнього дискурсу не можна пов'язувати лише зі статтю. Доречніше говорити про цей дискурс як про сукупність творів, які відрізняються стилем, нарративними стратегіями, застосуванням образних засобів. Поняття жіночий художній дискурс дуже споріднене з поняттям жіноче письмо, яке, за свідченням М. Рейда, [15, 4], починає вживатися на початку 70-х рр. ХХ століття.

У ньому підкреслено відмову від логоцентризму оповіді, емотивність, яка проявляється на рівні лексики та синтаксису (часто як відступ від норми). У тематичному аспекті жіноче письмо у співвідношенні із загальноприйнятими «чоловічими» зразками можна диференціювати на *конвергентне*, *дивергентне* й *автономне*. Вони по-різному співвідносилися впродовж розвитку жіночого художнього дискурсу у Франції.

Конвергентне письмо передбачає повне прийняття суспільної рольової моделі поведінки, патріархальних ідеалів, стандартів, установлених авторами-чоловіками. *Дивергентне* – спрямоване на протест проти насадження готових схем, гноблення волі автора та маргіналізації жіночої літератури. Воно ґрунтується на запереченні традиційних схем, однак усе ж відштовхується від них. *Автономне* письмо самодостатнє і відштовхується від жіночого життєвого досвіду, моральних настанов та переконань незалежно від суспільної ідеології. У цьому випадку навколишній світ оцінюється із чіткої позиції, у якій, на відміну від попередніх прикладів, відсутній синдром вини чи другорядності.

Важливо проаналізувати, як вищезазначені типи письма співіснували впродовж історичного розвитку жіночої літератури у Франції і яким був вплив зовнішніх факторів на цей процес.

Ранній етап розвитку жіночої літератури у Франції розпочинається у XII ст. разом із творчістю Марі де Франс (Marie de France), авторки «ле» («Lais de chèvrefeuille»), Крістін із Пізи (Christine de Pizan), чиєму перу належать історичні хроніки («Ditié de Jeanne d'Arc»), алегоричні повісті про визначних жінок («La cité des dames») та критичні твори («Dit de la rose» (1402)). Ренесанс представлений діяльністю Елізен де Крен (Hélisenne de Crenne), «créatrice du roman personnel» [3, 230] («Les angoisses douloureuses qui précèdent d'amours» (1538)) і творчістю Маргарити Наварської (Marguerite de Navarre), авторки «Гептамерона» (1558), першого зразка психологічного роману [3, 38]. Середовищем виникнення жіночого художнього дискурсу в той час стала аристократія: «Ce mouvement de relative libération vient du haut, c'est-à-dire de l'aristocratique; la bourgeoisie reste, elle, fermement antiféministe» [3, 40]. Щодо ідейного наповнення окреслюються теми константи жіночого дискурсу, а саме: тема кохання (незаконного), у якій жінка є персонажем-жертвою, а також тема шлюбу. Апологетичні твори перед-Ренесансу виражають тему самореалізації жінки. Дискурс цього періоду має дивергентний характер, адже містить протест проти патріархальних моделей, однак не є самодостатнім, зважаючи на мотиви жертвності й упослідженості.

Період розвитку жіночої літератури в часи розквіту та занепаду монархії (XVII–XVIII ст.) був продуктивним завдяки бурхливій діяльності літературних салонів. Серед творчих здобутків мадам де Севіньє (Mme de Sevigné), М. де Сюдєрі (M. de Scudéry) та мадам де Лафайєт (Mme de La Fayette) на окрему увагу заслуговує постать Олімпії де Гуж (Olympe de Gouges) та її «Декларація прав жінки та громадянки». Письменниця поплатилася життям за цей твір (була страчена на гільйотині), що свідчить про настрої тогочасного суспільства щодо становища жінки. М. Мерсьє називає часи революції та імперії «часом очікування» [3, 47] для жінок-авторів. Саме на цьому етапі закладено підвалини автобіографічності, сентиментальності та психологізму жіночого письма, які проявилися, наприклад, у романі «Принцеса Клевська». Тенденція дивергентності дискурсу зберігається.

Жіночий художній дискурс у Франції XIX ст. представляють дві основні групи жінок-письменниць та громадських діячок. До першої, академічної групи, зараховують Ж. де Сталь (Germaine de Staël), авторку романів («Коріна», «Дельфіна») та теоретичних робіт у галузі літератури та філософії («Про Німеччину»), Ж. Санд (Georges Sand), відому письменницю та основоположницю феміністичного руху у Франції, А. Дюфренуа (A. Dufrenoy), яка вперше взялася висвітлити проблему становища жінки автора («Жінка автор, або недоліки слави» (1811)). Друга група представляє масову літературу, яка виникла в середовищі прогресивних жінок-інтелектуалок, яких у суспільстві зневажливо називали «сині панчохи» («bas-bleus»). Е. Констанс у своєму дослідженні глибоко аналізує умови їхньої діяльності [2, 12].

Потрібно згадати про справжню дискусію конвергентного та дивергентного жіночого дискурсу, яка виникла тоді навколо теми професійного становища письменниці. Представниці обидвох груп яскраво проілюстрували свої погляди в романах. Радикально прогресивній позиції Ф. де Жанліс (F. de Genlis «Жінка автор») протистоїть поміркований підхід Ж. де Сталь («Корін») та А. Дюфренуа, а також реакційно патріархальні погляди С. Коттен (S. Cottin «Про вплив жінок»).

Визначною постаттю жіночого художнього дискурсу у Франції в першій половині XX ст. стала Колет. Водночас працювали ще десятки письменниць, які не отримали широкого визнання (Маргаріт Оду (Marguerite Audoux), Люсі Деларю-Мардус (Lucie Delarue-Mardus), Жін (Gyp), Міріам Гаррі (Miriam Harry), Рашільда (Rachilde)). Їхні твори (переважно авантюрно-розважального та сентиментального характеру) друкували в газетах «Les Veillées des chaumières», «Stella», «Fama». Друга

половина ХХ ст. – це етап автономності жіночого художнього дискурсу, що стало результатом тісного взаємозв'язку між літературною, суспільною та філософською діяльністю письменниць.

Що ж до зміни соціального статусу жінки, то вирішальне значення належить діяльності організацій «Féminin, Masculin, Avenir» (FMA) (1967–1970), «Mouvement de la Libération des Femmes» (MLF) (1979), «L'Alliance des Femmes pour la Démocratie» (1989). У філософсько-світоглядному плані підґрунтям цього дискурсу став твір-маніфест С. де Бовуар «Друга стаття». На літературній арені письменниці утвердилися завдяки створенню спеціальної літературної премії Феміна та входженню багатьох авторок у склад журі інших літературних премій.

У жіночому художньому дискурсі 60–90-х рр. у Франції помітним є творчий унесок таких письменниць: К. Арноті (Ch. Arnothy), Ж. Брісак (G. Brisac), А. Віаземські (A. Wiazemsky), А.-М. Гара (A.-M. Garat), Ф. Делей (F. Delay), Р. Дефорж (R. Deforges), Ж. Дорманн (G. Dormann) А. Ерно (A. Erneaux), К. Ечереллі (C. Etcherelli), С. Жермен (S. Germain), П. Констанс (P. Constant), Е. Лаборі (E. Laborit), Ф. Малле-Жоріс (F. Maliet-Joris), К. Де Рівуар (Ch. de Rivoyre), П. Роз (P. Roze), К. Рошфор (Ch. Rochefort), Ф. Саган (F. Sagan), Е. Шарле-Пу (E. Charles-Roux). Усі з перелічених мають різне походження й освіту. Спільним для них є активна громадянська позиція, участь у багатьох соціальних проектах та багатопланова творчість.

У жанровому аспекті на передній план виходять психологічні та соціальні романи. Однак вони містять елементи пригодницького, сентиментального та еротичного характеру. Художнім методом, зазвичай, є реалізм. Виняток становлять романи Ж. Брісак («Le bal du dodo») та С. Жермен («Le livre des nuits»), де використовується магічний реалізм.

У тематичному аспекті художній дискурс, який вони творять є самодостатнім (автономним), оскільки спирається на життєвий досвід самих жінок авторів. Наприклад, автобіографічними за ознакою описаного соціального становища та професійної діяльності є романи К. Ечереллі «Élise ou la vraie vie» (прототип – завод, на якому працювала сама письменниця в молодості); А. Віаземські «Canines» (прототипне середовище – театральна діяльність самої авторки); «Maison de papier» (прототип – власна сім'я та діти Ф. Малле-Жоріс); «Le petit matin» (прототип місця дії – ланди біля Бордо, батьківщина К. де Рівуар). Основою оповіді стають також події та потрясіння, пережиті письменницями насправді: переховування в часи гітлерівської окупації Угорщини (К. Арноті «Le jardin poig»). Автобіографічність передається навіть на рівні мови твору («Week-end de chasse à la mère»). Захоплення Ж. Брісак вивченням іноземних мов і культур пояснює велику кількість транслітерації англійських та російських слів у творі.

Окрім тематичних констант, розробляються цілком нові напрями. Передусім – це тема пам'яті, проілюстрована в романах П. Роз «Le chasseur zéro» (спогади про загибель батька), А.-М. Гара «Adeu» (спогади про дитинство), Е. Шарле-Пу «Oublier Palerme» (ностальгія емігрантки Джіанни за рідною Італією). Не жіночими можна вважати тему війни та насильства, які займають чільне місце в романах. Мотиви Другої світової війни, її жахів часів окупації та єврейського геноциду можна зустріти в таких романах, як К. Де Рівуар «Le petit matin», Р. Дефорж «La bicyclette bleue». Конфлікт у країні басків описується в романі Ф. Делей «Etxemendi», а в романі С. Жермен «Le livre des nuits» знаходимо засудження війни загалом.

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що явище сучасної франкомовної жіночої літератури не з'явилося раптово. Неперервність його традиції в жанровому та тематичному розрізі можна простежити від найдавніших часів до сучасності. У своєму розвитку він пройшов етапи конвергентності, дивергентності й автономності. Останній етап припадає на другу половину ХХ ст. і характеризується збагаченням тематичного, стилістичного та жанрового поля дискурсу.

Перспективи подальшого дослідження. Одним із напрямів подальшого дослідження є пошук тематичних новацій сучасного франкомовного художнього дискурсу, створеного авторами жінками.

Список використаної літератури

1. Введение в гендерные исследования: в 2 ч., ч. 1. : учеб. пособ. / под ред. И. А. Жеребкиной. – Харьков : ХЦГІ, 2001. – 708 с.
2. Constans Ellen. Ouvrières des lettres / E. Constans. – Limoges : Pulim, 2007. – 177 с.
3. Mercier Michel. Le roman féminin / M. Mercier. – Paris : Presses universitaires de France, 1976. – 248 с.
4. Reid Martine. Les femmes en littérature / M. Reid. – Paris : Belin, 2010. – 331 с.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.